

**ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ ОТЦЯ ВОЛОДИМИРА СТЕХА
У КОНТЕКСТІ ЙОГО РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 784(477)(092)

*Ірина Матійчин, кандидат мистецтвознавства, доцент
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ ОТЦЯ ВОЛОДИМИРА СТЕХА
У КОНТЕКСТІ ЙОГО РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті розглядається пісенна творчість одного з найбільш плідних авторів духовних пісень василіянського священика Володимира Стеха, місійна діяльність якого проходила на теренах Західної України та Північної Америки. Звертається увага на призначення, характерні риси духовних пісень, їх релігійно-просвітницьке значення.

Ключові слова: Володимир Стех, василіяни, духовні пісні, збірники церковних пісень, колядки.
Літ. 18.

*Ірина Матійчин, кандидат мистецтвознавства, доцент
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

**ПЕСЕННОЕ ТВОРЧЕСТВО ОТЦА ВЛАДИМИРА СТЕХА
В КОНТЕКСТЕ ЕГО РЕЛИГИОЗНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

В статье рассматривается песенное творчество одного из наиболее плодовитых авторов духовных песен василианского священника Владимира Стеха, миссионерская деятельность которого проходила на территории Западной Украины и Северной Америки. Обращается внимание на функции, характерные черты духовных песен, их религиозно-просветительское значение.

Ключевые слова: Владимир Стех, василляне, духовные песни, сборники церковных песен, колядки.

*Iryna Matychyn, Docent, Ph. D. (Arts)
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

**SONG CREATION OF PRIEST VOLODYMYR STEKH
IN THE CONTEXT OF HIS RELIGIOUS-EDUCATIONAL ACTIVITIES**

The article deals with song creation one of the most prolific authors of spiritual songs, Basilian priest Volodymyr Stekh whose mission activity was held on the territory of Western Ukraine and Northern America. The attention is paid to the function, typical features of spiritual songs, their religious-educational significance.

Keywords: Volodymyr Stekh, Basilians, spiritual songs, collection of church songs, carolers.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Напередодні 150-річчя від дня народження видатного василіянського піснетворця отця Володимира Стеха (1863 – 1947) варто нагадати митцям, науковцям, вірянам Греко-католицької церкви про його діяльність та стисло проаналізувати творчу спадщину пісняра – одного із зачинателів нової хвилі українського духовного піснетворення, що активно розвивалася в Галичині кінця XIX – першої половини XX ст. і стала невід’ємною ланкою історії української духовної пісні.

Діяльність василіянського піснетворця отця Володимира Стеха на сьогодні ще не є достатньо вивченою і вимагає спеціального дослідження його творчості. Фрагментарні відомості про життя визначного діяча друкувалися у щорічних Каталогах Василіянського Чина, загальних

дослідженнях про діяльність Чина після Реформи 1882 р. М. Ваврика [1], М. Каровця [3, 4], В. Пекаря [8]¹ та ін. Більш детально про життєвий шлях пісняра, видані ним пісенні збірники розповідають праці І. Назарка [7], І. Филипчика та Р. Луканя [13], хоча вони не є повними, оскільки навіть не згадують про видану у Філадельфії “Службу Божу” В. Стеха [12], що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника. Спробою дослідження і систематизації пісенної спадщини В. Стеха стали упорядкована автором цієї статті пісенна збірка “Пісні отця Володимира Стеха (ЧСВВ)” (Львів: Місіонер, 1905) та праці, присвячені вивченню нововасиліянської пісенної творчості як культурного явища кінця XIX – початку XX ст.

Метою статті є розкриття значення пісенної творчості отця В.Стеха як важливої складової його релігійно-просвітницької діяльності та одного із важливих чинників, що спричинилися до

¹ Ця праця найповніше висвітлює діяльність В.Стеха у Північній Америці.

ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ ОТЦЯ ВОЛОДИМИРА СТЕХА У КОНТЕКСТІ ЙОГО РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

національно-патріотичного піднесення свідомості галичан на межі XIX – XX століть.

Виклад основного матеріалу. Значний вклад у творення, розвиток та збереження духовної пісенної спадщини українського народу внесли отці-василіяни, сприяючи залученню до активного пісенного виконавства широких верств населення. Саме василіяни в кінці XVIII ст. почали видавати перші друковані збірники української духовної пісні, причому авторство багатьох пісень належить монахам цього ордену (так, з восьми пісень, надрукованих у співанику “Пісні до Почаївської Богородиці” 1773 року, сім створені монахом-василіянином) [9, 113].

Сам термін “василіянська пісня”, що з деяким негативним відтінком ввів у науковий обіг Б. Кудрик [5, 104], часто пов’язують з пісенною та видавничою діяльністю цих монахів кінця XIX – першої половини XX ст., хоча, як бачимо, власне василіянська пісня виникла значно раніше. Певна річ, пісенна творчість василіян початку XX ст. істотно відрізняється від зразків Почаївського Богогласника, але вона виросла саме на цьому ґрунті, розвиваючи давні традиції, і, незважаючи на певні зовнішні впливи, яких зазнає кожне явище культури у відкритому суспільстві, завоювала популярність у народі. Кращі зразки василіянської піснетворчості, як давньої, часів Богогласника, так і пізнішої, продовжують друкуватися в збірниках церковних пісень, у співаниках для школярів та молоді, виконуватися під час церковних відправ та поза ними, отримувати нове життя в обробках професійних композиторів.

Поза тим, до середини XIX ст. Василіянський Чин з різних причин починає занепадати, і тільки реформа 1882 року дає новий поштовх для його розвитку та активізації діяльності. Відроджується місійна, освітня, видавнича діяльність василіян, створюються та популяризуються нові зразки духовної пісні.

Одним із найбільш плідних авторів василіянської піснетворчості кінця XIX – першої половини XX ст. був отець Володимир Стех, репрезентований своїми релігійними піснями мало не в усіх збірниках церковних пісень того часу. Спеціального дослідження про творчість цього релігійного діяча ще не було, біографічні дані збереглися фрагментарно, але деякі обриси його творчої біографії можна прослідкувати за наявними даними.

Народився В. Стех 12 липня 1863 року [7, 455], а реформа Василіянського Чина 1882 року застає його при проходженні новіціату в Добромилі [3, 33], де на той час було лише чотири клерики. Влітку цього ж року В. Стех разом з отцями

Д. Жуковським та І. Зембою, богословом Т. Куницьким і новиком В. Куликом вступає до нововідкритого Добромильського новіціату [1, 62], ректором і магістром якого стає отець Гаспар Щепковський, призначений провінціалом Єзуїтів отцем Яцковським для відновлення Василіянського Чина [3, 137 – 140]. Як бачимо, В. Стех був одним із небагатьох василіян, які, приєднавшись до оновленого Чина Святого Василя Великого (далі ЧСВВ), стали живою ланкою, що зв’язувала так званіх “давніх” василіян з “молодими”, забезпечуючи історичну тяглість розвитку Василіянського Чина. Велику роль у музичному вихованні новиків відіграв отець Д. Жуковський, який, сам володіючи чудовим голосом, навчав новиків старовинних василіянських наспівів і традицій літургійних відправ [4, 4]. Тут і розвинувся музичний хист молодого В. Стеха, що, з доручення настоятелів, мав можливість студіювати музичні предмети і на заняттях у консерваторії [7, 455].

Перший друкований каталог ченців ЧСВВ, що вийшов наприкінці 1891 року, засвідчує, що В. Стех висвятився 1887 року і став одним із трьох священнослужителів Львівського монастиря [14, 12]. У 1893 році він направляється священником у Бучацький монастир [15, 8]. У наступних роках каталоги повідомляють про діяльність отця В. Стеха то у Львові, то в Бучачі, а в каталогах за 1898 – 1899 рр. прізвище В. Стеха знаходимо поряд з прізвищем ще одного видатного василіянина-пісняря отця М. Лончини під час їх спільної служби у Дрогобицькому монастирі [16]. Варто наголосити, що свою священничу діяльність В. Стех поєднував із педагогічною працею, зокрема знаємо, що у 1881 – 1882 та 1887 – 1888 роках він учителював у школі в Лаврові, а у 1899 та 1901 роках навіть був директором головної школи у Дрогобичі [13, 137 – 139]. На цей час В. Стех має вже певний творчий доробок, що виливається у його збірці “Венец набожних песней” (Жовква, 1900), яку, як пише І. Назарко, “люди так швидко розхопили, що вже наступного року мусіли приготувати друге видання” [7, 455].

У 1900 – 1905 роках В. Стех перебуває у різних монастирях Галичини, продовжуючи писати і пропагувати свої пісні. За цей час вийшло з друку два випуски його “Народно-церковних пісень” (видано у Жовкві 1902 і 1904 року) [13, 139]. У 1905 – 1907 роках священник працював при парафії у Жовкві [7, 455].

1907 року починається місійна діяльність василіян у США, куди одним із перших направляється отець В. Стех [18, 9]. Тут він працював над організацією парафій у Буффало,

ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ ОТЦЯ ВОЛОДИМИРА СТЕХА У КОНТЕКСТІ ЙОГО РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Міннеаполісі, Норт-Дакоті та інших містах. Релігійно-просвітницька діяльність священника у Північній Америці продовжується до сорокових років ХХ ст. [2, 18], поєднуючись із творчою роботою пісняра. У 1909 – 1910 роках у Жовкві накладом автора видаються два випуски збірки “Ангельський хор” В. Стеха, у яких міститься 40 духовних пісень різного призначення, з них 5 коляд [11].

1917 року з друкарні руського сирітського дому у Філадельфії виходить у світ “Служба Божа” отця В. Стеха з додатком кількох церковних пісень, призначена для мішаного хору [12]. Створення літургійних циклів було поширеним явищем в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст., над ним працювали такі визначні композитори, як М. Вербицький, І. Воробкевич, Й. Бажанський, Й. Кишакевич, К. Стеценко, М. Леонтович та інші. Отець В. Стех, досягнувши творчої зрілості і маючи вже певний пісенний доробок, пробує свої сили і в цьому поважному жанрі. У додатку до “Служби Божої” вміщено 7 нових духовних пісень, різних за призначенням, укладених на мішаний хор.

Того ж 1917 року у Філадельфії починає виходити щомісячник “Місіонар” [6], в якому регулярно друкуються вірші та пісні В. Стеха. Більшість з цих пісень, очевидно, написані у Філадельфії, оскільки в інших друкованих збірниках не зустрічаються. “Місіонар” засвідчує і активну громадську позицію пісняра, неодноразово друкуючи його прізвище у списку жертводавців на користь сирітського притулку.

В 1928 році у Жовкві видається ще одна пісенна збірка В. Стеха “Літургійні мелодії”. На цей час василіянин перебуває на посаді пароха церкви святого Миколая у м. Пассаїк, а з 1942 року за станом здоров’я відходить на пенсію. Як пише про перебування отця В. Стеха в Америці отець М. Пекар, “маючи з собою рідну сестру, він не міг пізніше долучитися до монашої спільноти й остався “самітнім місіонером” аж до смерті” [8, 158].

Відомо, що В. Стех дуже сумував за рідною землею, мріяв повернутися у Галичину, але в інтересах ЧСВВ мусів провадити парафіяльну та місійну діяльність в Америці [7, 456]. І все ж духовний зв’язок із вітчизною василіянський пісняр відчував усе життя. На початку авторської збірки “Ангельський хор” (1909) є такий поетичний “Заспів”, що відображає вболівання священника за долю рідного народу:

Лети, пісне-птичко, ген за синє море,
Межи руський нарід, і єму співай!
Промов му до серця, щоб хвалив він Бога,
Щоб служив му вірно, ти го загривай.
Если руський нарід ме хвалити Бога,

Він єму за хвалу щедро заплатить:

Він му допоможе дивнутись з недоли

І шасливо мирно дасть му в світі жить [11].

За спогадами сучасників, отець В. Стех був людиною ніжної поетичної вдачі, закоханою у красу природи та музики. Дуже любив дітей і діти відповідали йому взаємністю. Як пише І. Назарко, В. Стех “надзвичайно вміло приготував дітей до сповіді й першого святого Причастя. Завжди говорив проповіді про Божі заповіді й учив людей та дітей церковних пісень... Дуже любив відправляти травневі богослуження і гарно виголошував Марійські проповіді. Доказом його набоженства до Богоматері є понад двадцять пісень, що їх він уклав на звеличення Пречистої Діви Марії” [7, 456].

1945 року в Пассаїку (штат Нью-Джерсі) отець В. Стех помирає [2, 44], залишивши нам у спадок понад 80 релігійних пісень. Більшість з них написана на слова і музику цього автора, деякі – на слова інших авторів. Кілька пісень написані за наспівами Богогласника.

Застосовуючи богогласниковий метод структурування пісенного репертуару, василіяни нового, пореформеного періоду відокремлюють Пісні на Різдво Христове, друкуючи їх окремим збірником, зважаючи на їх велику кількість та спеціальне призначення. Враховуючи це, згрупуємо пісні отця В. Стеха таким чином:

- до першої групи пісень до Господа віднесемо понад 40 пісень, включаючи нові дрібніші підгрупи пісень до Христового Серця та пісень під час Служби Божої;

- друга група, присвячена Богородиці, включає понад 20 пісень, у т.ч. іконославильну пісню до Матері Божої Улашківської “З повной щирою груди”;

- пісні до Святих у творчості В. Стеха займають скромне місце. Це дві пісні до Святого Василя та пісня “Чудотворче Николаю”;

- що ж до пісень релігійно-дидактичних, то сюди можна віднести пісню “Як втиснеш до серця”, яку автор подає з епіграфом “Пам’ятай о послідних річах і ніколи не согрішиш”, та пісню “Прийде година”. Останню, покаяння за змістом, рекомендують виконувати під час Великого посту. Але не можна стверджувати, що цими творами вичерпується цей блок пісень. Моралізаторсько-покаяльні мотиви властиві чи не всім пісням В. Стеха, незалежно від їх призначення, принагідно повчаючи та виховуючи їх виконавців та слухачів.

Ще одна важлива риса характеризує зміст пісень отця В. Стеха – це його незмінна патріотичність, загострена почуттями ностальгії

ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ ОТЦЯ ВОЛОДИМИРА СТЕХА У КОНТЕКСТІ ЙОГО РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

під час багатолітньої місійної діяльності в Північній Америці. Турботою за долю “руського народу” особливо перейняті два його твори, визначені у збірнику “Церковних пісень” як “молитви за вітчину”: “На погубу нечестивих” і “Боже великий, Боже всемогучий”. У збірнику “Ангельський хор” пісню “Боже великий” автор визначає як “руський народний гімн” і подає у 4-голосому викладі для мішаного хору (інші пісні збірника викладено у традиційному двоголосому викладі, виняток становить лише пісня “О Ісусе”, де ще додається бас). А у щомісячнику “Місіонар” (ч. 2, Філадельфія, 1922, С. 38) міститься єдина пісня В. Стеха, яка повністю виходить за рамки релігійності. Пісня “Україна у неволі гине” містить прямі заклики до бою за волю України, наближаючись за настроєм та маршоподібним ритмом до стрілецьких пісень. То ж недаремно О. Рудакевич назвала василіянські пісні цього часу “першими ластівками” нового відродження української музичної культури в національному дусі та в новочасному розумінні цього слова” [10, 134]. Тут слід наголосити, що василіянські пісні цього періоду, на відміну від давніх пісень, писалися мовою простого народу Західної України.

Крім того, отець В. Стех написав більше десяти Різдвяних пісень. Майже всі вони увійшли до збірника “Коляди або пісні на Різдво Христове” (Жовква, 1925).

Мелодика пісень отця В. Стеха близька до народної, двоголосся ґрунтується переважно на терцево-секстовій вторій мелодії, теситура хорових голосів зручна. Пісні написані у формі періоду квадратної чи неквадратної будови. Часто автор повторює перше речення періоду, співставляючи з другим, іншим за характером. Короткі репризи трапляються і в середині речень, посилюючи значення окремих фраз. Зручним для дихання є чіткий поділ паузами на фрази, що зустрічається у ряді пісень. Але не завжди виправданим є вживання фермат всередині побудови та застосування перемінного розміру (хоча є зразки і доволі вдалого його використання). Ритмічні акценти цілком відповідають текстовим наголосам. Пісням В. Стеха властива майже повна діатонічність, альтерація зустрічається рідко. Трапляється закінчення мелодичної побудови на третьому ступені ладу, що свідчить про вплив пануючої у церквах Галичини “самолівки”.

Створені для широкого використання, пісні отця В. Стеха є доступними для виконання не лише професійними хоровими колективами, але й аматорськими, зокрема шкільними. Поза

видимою простотою, духовні пісні В.Стеха не позначені духом примітивізму. Більшість з них написані майстерно, володіють яскравою мелодикою, правильним голосоведенням та чітким відчуттям форми. Наочним свідченням їх життєздатності служить столітня традиція їх використання у церковній практиці та концертне життя кращих пісенних зразків, таких як “Вихваляйте доли, гори”, “Просимо Тя, Діво”, “Під хрест Твій стаю”, “Хрест на плечі накладають”, “Чоловіче добрий” та ін.

Висновки. Нововасиліянські пісні таких ченців, як отець В. Стех та отець М. Лончина дали поштовх новій хвилі церковно-народної пісенної творчості, яка, розвиваючи давні пісенні традиції, привела до створення сотень нових духовних пісень різної мистецької вартості. Ці духовні твори, написані розмовною мовою простих галичан та патріотичні за змістом, стали важливим чинником відродження національної свідомості. Серед величезної кількості релігійних пісень, що виникли в кінці XIX – у першій половині XX ст., час відбере високохудожні зразки, серед яких знайдуть достойне місце і кращі пісні отця В. Стеха. Ці перлини нововасиліянської творчості вже надихають сучасників на вивчення та розвиток василіянської традиції піснетворення.

1. Ваврик М. *Нарис розвитку і стану Василіянського Чина XVII – XX ст.* / М. Ваврик. – Рим, 1979.

2. Ваврик М. *По Василіянських монастирях* / М. Ваврик. – Торонто, 1958.

3. Каровець М. *Велика реформа чина св. Василія Великого 1882 р.* / М. Каровець. – Ч. I. – Жовква, 1933.

4. Каровець М. *Велика реформа чина св. Василія Великого 1882 р.* / М. Каровець. – Ч. III. – Жовква, 1936.

5. Кудрик Б. *Огляд історії української церковної музики* / Борис Кудрик. – Львів, 1995.

6. *Місіонар*. – Філадельфія, 1917 – 1939.

7. Назарко І. *Сильветки перших василіян* / Іриней Назарко // *Записки ЧСВВ*. – Т. XI, вип. 1 – 4. – Рим, 1982.

8. Пекар М. *Американська провінція Успення Матері Божої* / М. Пекар // *Записки ЧСВВ*, т.48. – Рим, 1992.

9. *Пісні до Почаївської Богородиці: перевидання друку 1773 року* / [транскрипція, коментарі і дослідження Юрія Медведика]. – Львів: *Місіонер*, 2000.

10. Рудакевич О. *Українська національна ідея в духовній музиці Галичини у XIX ст.* / Оксана Рудакевич // *Київська церква*. – 2000. – № 3 (9).

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА ПОЗАУРОЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З МАТЕМАТИКИ**

11. *Стех А. Ангельський хор / Володимир Стех. – Жовква, 1909 – 1910.*

12. *Стех В. Служба Божа з додатком кількох церковних пісень / Володимир Стех. – Філадельфія, 1917.*

13. *Филипчак І., Лукань Р. Окружна школа у Лаврові // Записки ЧСВВ. – Т.V, вип. 1 – 4. – Жовква, 1932 – 1941.*

14. *Catalogus ordinis S. Basilii Magni. – Staraviesiae, 1890.*

15. *Catalogus ordinis S. Basilii Magni. – Cracoviae, 1894.*

16. *Catalogus ordinis S. Basilii Magni. – 1895 – 1899.*

17. *Catalogus ordinis S. Basilii Magni. – 1900 – 1905.*

18. *Catalogus ordinis S. Basilii Magni. – Zolkieviae, 1911.*

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013

УДК 373.3:51:159.9 – 057

Олександра Шаран, доцент кафедри математики

*та методики викладання математики початкового навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА ПОЗАУРОЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З МАТЕМАТИКИ**

У статті розглянуто можливості використання позаурочних занять з математики з метою розвитку логічного мислення молодших школярів.

Ключові слова: логічне мислення, позаурочні заняття з математики, логічні завдання та ігри, комп'ютерні засоби навчання.

Літ. 6.

Александра Шаран, доцент кафедри математики

*и методики преподавания математики начального обучения
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

**ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ НА ВНЕУРОЧНЫХ ЗАНЯТИЯХ ПО МАТЕМАТИКЕ**

В статье рассмотрены возможности использования внеурочных занятий по математике с целью развития логического мышления младших школьников.

Ключевые слова: логическое мышление, внеурочные занятия по математике, логические задания и игры, компьютерные средства обучения.

Olexandra Sharan, *Docent of Mathematics and
Math Teaching Methods in Primary Education
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

**FEATURES OF DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING TO JUNIOR PUPILS
AT EXTRACURRICULAR CLASSES IN MATHEMATICS**

The article considers possibilities of extracurricular classes in mathematics with the purpose of development of logical thinking in pupils of elementary school.

Keywords: logical thinking, extracurricular classes in mathematics, logical tasks and games, computer facilities of studies.

Постановка проблеми. Згідно з новою програмою з математики для 1 – 4 класів загальноосвітніх навчальних закладів навчання математики в початковій школі виконує низку значущих для загального розвитку особистості учня завдань, одним з яких є формування здатності логічно міркувати [2]. Розвиток логічного мислення дитини – це не просто одне із навчальних і розвивальних завдань курсів математики й логіки

в 1 – 4 класах, це життєва необхідність, яка супроводжує людину від дитинства до старості.

Сьогодні потребує від учня перш за все вміння здобувати та опрацьовувати інформацію; бути завжди зрозумілим у викладі думок; вміти обґрунтовувати власну точку зору і переконувати в її правильності або висловлювати своє ставлення до думок інших під час дискусії; знаходити найкоротші шляхи виправлення помилок. Для цього потрібно володіти